

12. Het vormen van beroepskrachten, actoren in de armoedebestrijding

Deze korte bijdrage geeft een aantal beleidsinitiatieven en ontwikkelingen weer die de voorstellen over vorming van beroepskrachten omtrent armoede uit het Verslag 2005 opvolgen. De antwoorden van de ministeriële kabinetten op deze voorstellen vormen hierbij een belangrijke bron. De tekst streeft geen volledigheid na. De versnippering van de bevoegdheden inzake vorming – bijna iedere minister is bevoegd voor vorming – maakt het trouwens niet gemakkelijk om zicht te krijgen op het beleid in dit domein.

In het Verslag 2005 wordt, net als in het Algemeen Verslag over de Armoede (AVA), herhaaldelijk gewezen op de moeilijke relatie tussen mensen in armoede en beroepskrachten. Een betere vorming van de beroepskrachten, zowel basisopleiding als nascholing, wordt als hefboom voorgesteld om de kwaliteit van deze relatie te verbeteren. Vorming over armoede is een breed begrip dat kennis, vaardigheden en attitudes omvat. Hoewel deze vorming vaak ingebed is in een diversiteitsbenadering in de ruime zin van het woord (socio-economische en culturele)¹, blijft kennis over armoede in het bijzonder essentieel.²

Reacties van de verschillende overheden op de voorstellen van het Verslag 2005 geven te kennen dat er nood is aan aangepaste vorming in antwoord op de maatschappelijke noden en de toegenomen complexiteit van de wetgeving. Bij verenigingen waar armen het woord nemen blijft de vraag naar vorming over armoede sterk weerklinken.

Resolutie 68 van het Verslag 2005 vroeg om **een inventaris op te stellen van vormingsbehoeften en prioriteiten vast te leggen**. Het Vlaams Netwerk van verenigingen waar armen het woord nemen stelde een inventaris op van de bestaande vormingen gegeven door verenigingen waar armen het woord nemen, maakte samen met Welzijnszorg vzw een vormingsdatabank aan en ontwikkelde vormingsmodules met bijhorende educatieve materialen. Dit vormingsproject met de naam 'Armoede In-zicht' startte in december 2005 en loopt nog tot april 2008.³ Sedert augustus 2007 financiert de Vlaamse minister van Welzijn de tewerkstelling van een ervaringsdeskundige⁴ binnen dit project.

In resolutie 69 vroegen de deelnemers aan de overlegbijeenkomsten dat **aandacht voor diversiteit in de ruime zin van het woord** (socio-economische en culturele) **reeds in de basisopleiding** ingebouwd wordt. Verschillende initiatieven zijn genomen. Wij vernoemen hier enkele, met name in de domeinen van onderwijs, justitie en gezondheidszorg.

- In het domein van het onderwijs, had in de Vlaamse Gemeenschap een uitwisseling van expertise plaats tussen lerarenopleidingen en middenveldorganisaties met de bedoeling meer diversiteit in te bouwen in de lerarenopleidingen.⁵ Dit gebeurde in

¹ Zie inzake vaardigheden, bijvoorbeeld communicatieve vaardigheden of voor leerkrachten pedagogisch-didactische vaardigheden om een psycho-sociaal gezond leerklimaat te scheppen gericht op de ontplooiing van elk kind en op maatschappelijke integratie. Inzake attitudes, bijvoorbeeld voor medische zorgverleners: verantwoordelijkheidszin voor zowel het lichamelijke als het geestelijke en sociaal welzijn; voor dienstverleners: het respectvol omgaan met elke persoon, ongeacht ras, socio-economische status, cultuur...

² Het gaat om algemene kennis over armoede – inzichten over armoede en armoedebestrijding en kennis van de ervaringen van mensen die het beleven – alsook om specifieke kennis ten behoeve van een beroepsgroep, zoals kennis van wetgevende maatregelen omtrent maatschappelijke dienstverlening voor advocaten, een vak als 'sociale geneeskunde' voor studenten geneeskunde.

³ <http://www.armoede-in-zicht.be>.

⁴ Ervaringsdeskundigen zijn personen die in armoede leven en die, na een opleiding van verschillende jaren, in dienst zijn genomen bij verschillende overheidsinstellingen. Op die manier kunnen zij de brug slaan tussen die instellingen en het maatschappelijk kwetsbare publiek dat zij ontvangen.

⁵ Deze werkzaamheden vonden hun neerslag in de publicatie: Heylen, L., D'haveloose, E., De Coninck, C. et al. (2006). 'Diverse' lectoren... diverse studenten? Sluitstuk van een jaar nadenken met lectoren en organisaties over diversiteit in de lerarenopleidingen. In opdracht van Vlaams Minister van werk, Onderwijs en Vorming Frank Vandenbroucke. <http://www.ond.vlaanderen.be/publicaties/eDocs/pdf/253.pdf> (28-08-2007).

het kader van het 'Diversiteitsproject binnen het Vlaams onderwijs'⁶, een initiatief van de minister van Onderwijs. Het ontwerp van besluit omtrent het beroepsprofiel en de basiscompetenties van het lerarenberoep werd door de Vlaamse regering goedgekeurd. Het omgaan met verscheidenheid is hierin een belangrijk aandachtspunt.⁷ De lerarenopleidingen werden op 1 september 2007 grondig hervormd, met niet alleen meer, maar ook een verruimde praktijkervaring met stages in verschillende onderwijscontexten: Algemeen secundair onderwijs (ASO), Beroepssecundair onderwijs (BSO), Technisch secundair onderwijs (TSO). Specifieke aandacht voor de grootstedelijke context wordt opgenomen in het curriculum.⁸

Buiten de hervorming van de lerarenopleiding, worden in de Vlaamse Gemeenschap vele initiatieven en projecten ondernomen aan universiteiten en hogescholen, die concreet gestalte geven aan de engagementsverklaring 'Diversiteit in Hoger Onderwijs'. Deze werd op 31 mei 2005 ondertekend door de minister van Onderwijs en Vorming, vertegenwoordigers van universiteiten en hogescholen, verenigingen van kansarmen en allochtonen, sociale organisaties, studentenvertegenwoordigers en de Vlaamse Onderwijsraad. Bovendien werkte de Vlaamse minister van Onderwijs en Vorming voor het hoger onderwijs een nieuwe financieringswijze uit, waardoor relatief meer middelen voorzien worden voor onderwijsinstellingen om studenten over de sociaal-culturele barrières te helpen. Bedoeling is een diverse groep studenten niet alleen aan te trekken, maar ook te laten afstuderen. Deze maatregel speelt in op een vraag uit het Verslag 2005 om te komen tot een grotere verscheidenheid onder de beroepskrachten. In een school is het immers zeer belangrijk om te kunnen beschikken over een divers team leraren om aan alle leerlingen en ouders mogelijke identificatiefiguren en aanspreekpunten aan te bieden en zo de gelijke kansen van alle leerlingen te bevorderen. De nieuwe financiering wordt geleidelijk ingevoerd vanaf het schooljaar 2008-2009.

In de Franse Gemeenschap, is de verbetering van de lerarenopleiding één van de prioriteiten binnen het 'Contrat pour l'école'⁹ van juli 2005. Het gaat hierbij wel niet specifiek over omgaan met diversiteit. Toch wil men dat leraren vertrouwd worden met de 'sociologische en psychoaffectieve mechanismen' van de leerlingen en met het omgaan met een heterogene groep. De structuur zelf van de nascholing van de leerkrachten wordt herzien in het licht van de doelstellingen en de prioriteiten van het 'Contrat pour l'école'. De decreten hieromtrent zijn echter nog niet verschenen.

- In het domein van justitie, wordt de gerechtelijke opleiding hervormd.¹⁰ Dit behelst zowel de initiële opleiding, als de permanente opleiding en de loopbaanbegeleiding. Deze hervorming streeft naar een betere vorming van de magistraten dankzij een verlenging van de stage en het opdoen van een meer gediversifieerde ervaring waardoor de toekomstige magistraten minder afgesneden zouden zijn van de realiteit op het terrein. Als dusdanig gaat dit initiatief in de richting van de vragen van het Verslag 2005.
- In het domein van de gezondheidszorg, kan verwezen worden naar de onderwijsvisitierapporten van de academische opleidingen Geneeskunde¹¹ en van de opleidingen Verpleegkunde¹². Visitierapporten kaderen binnen het Vlaamse decreet van 4 april 2003 betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs in Vlaanderen. Dit voorziet inzake de kwaliteitszorg van het onderwijs in externe evaluaties van de opleidingen. Voor een adequate opleiding geneeskunde acht de evaluatiecommissie patiëntgebonden contacten noodzakelijk en stelt voor dat reeds vanaf het eerste jaar deze stages zouden ingevoerd worden. Het project aan de Universiteit Gent wordt als voorbeeld gesteld van hoe een opleiding geneeskunde studenten gemeenschaps-

⁶ <http://www.ond.vlaanderen.be/diversiteit/default.htm> (28-08-2007).

⁷ Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming. (2007). *Duidelijke en hedendaagse definitie van wat leraren moeten kennen en kunnen*. Persmededeling Kabinet Vlaams minister van Onderwijs en Vorming, 20 april 2007. <http://ond.vlaanderen.be/nieuws/2007p/0420-basiscompetenties.htm> (28-08-2007). Vlaamse Onderwijsraad (VLOR). (2007). *Advies van 31 mei 2007 over de ontwerpen van besluit van de Vlaamse regering betreffende het beroepsprofiel en basiscompetenties van de leraren*. <http://www.vlor.be/bestanden/documenten/ar-adv019-0607.pdf> (28-08-2007).

⁸ Decreet van 15 december 2006 betreffende de lerarenopleiding in Vlaanderen (1), *Belgisch Staatsblad*, 6 februari 2007.

⁹ Meer informatie op: <http://www.contrateducation.be>.

¹⁰ Wet van 31 januari 2007 inzake de gerechtelijke opleiding en tot oprichting van het Instituut voor gerechtelijke opleiding (1), *Belgisch Staatsblad*, 2 februari 2007.

¹¹ Vlaamse Interuniversitaire Raad (VLIR). (2005). *De onderwijsvisite Geneeskunde. Een evaluatie van de kwaliteit van de opleidingen geneeskunde aan de Vlaamse universiteiten*. Brussel: VLIR. <http://www.vlir.be/02thema/03kz/03tweederonde/download/kv05v2.pdf> (28-08-2007).

¹² Vlaamse Hogescholenraad (VLHORA). (2007). *Onderwijsvisite Verpleegkunde. Een onderzoek naar de kwaliteit van de professioneel gerichte bacheloropleiding Verpleegkunde aan de Vlaamse hogescholen*. Brussel: VLHORA. <http://www.vlhora.be/vlhora/kz/vis-accr/visitierapporten/VER-9feb07.pdf> (28-08-2007).

gericht kan leren denken en handelen. Hierbij worden studenten geneeskunde op een systematische wijze verplicht geconfronteerd met de problematiek van een achterstandswijk. In de opleiding verpleegkunde wordt aandacht gevraagd voor de beginselen van de eerstelijnsgezondheidszorg en voor de communicatieve competenties. Het project aan de Hogeschool West-Vlaanderen waarbij studenten sociale verpleegkunde gedurende enkele maanden twee keer per week studieondersteuning geven aan een kind uit een kansarm gezin, wordt als voorbeeld genoemd van disciplineoverschrijdend werken.

Resolutie 70 uit het Verslag 2005 vraagt om **nascholing te verzekeren**. Deze kan bijvoorbeeld gestimuleerd worden via het toekennen van accreditatiepunten, het inschrijven van vorming in de missie van de organisatie, het opzetten van stimulerende leeromgevingen, het ontwikkelen van vormingsinstrumenten... Verschillende instanties hebben initiatieven genomen die in de richting van deze aanbeveling gaan. We geven hierna enkele voorbeelden.

Op federaal niveau:

- Het Opleidingsinstituut van de Federale Overheid (OFO) organiseert een gecertificeerde opleiding over sociale grondrechten voor ambtenaren die belast zijn met de praktische aspecten van de strijd tegen sociale uitsluiting.¹³
- De Hoge Raad van Justitie organiseerde met de medewerking van het Steunpunt in 2007 een thematische opleidingsdag voor magistraten over armoede en sociale uitsluiting. Bovendien wordt in het kader van de 'dialoog met de civiele maatschappij' op voorstel van het kabinet van de minister van Justitie de mogelijkheid verder onderzocht door het Steunpunt en de Hoge Raad van Justitie om een aantal bijeenkomsten te organiseren waar de wereld van justitie en verenigingen die strijden tegen armoede samen van gedachten kunnen wisselen over justitie.

In de Franse Gemeenschap:

- Het Institut de Formation en cours de Carrière pour les enseignants (IFC)¹⁴ (vormingsinstituut voor de nascholing van leerkrachten) heeft sinds 2005 een vormingsmodule opgenomen inzake de relatie school- gezinnen vanuit een diversiteitsbenadering. In deze module wordt uitgebreid verwezen naar kansarme gezinnen als een categorie (van gezinsmodellen, opvoedingsmodellen, verbanden met kennis en met de school, begrippen over het leren, enzovoort). De emancipatie van de zwaksten wordt hierbij als kernopdracht van de school vooropgesteld.
- Het driejarenplan (2005-2008) voor vorming van verschillende beleidsactoren die bevoegd zijn voor het Kind zet de hoofdlijnen uit voor de nascholing en de versnelde vorming van personen werkzaam in de kinderopvang. Deze vorming moet het namelijk mogelijk maken om kinderopvang aan te passen aan de sociale realiteit van gezinnen. In dit kader financiert het Office de la Naissance et de l'Enfance (ONE) (equivalent van Kind en Gezin) de vormingen die door partnerinstellingen worden georganiseerd. Sommige vormingsinstellingen leggen de klemtoon op de diversiteit van de kinderen en hun sociaal milieu, met inbegrip van een benadering van bestaansonzekerheid.
- In 2006 hebben verschillende ministers van de Franse Gemeenschap een gemeenschappelijke verklaring aan hun regering gericht inzake gezinsondersteuning. Deze ondersteuning veronderstelt in het bijzonder een vorming van de personen die instaan voor gezinsondersteuning. De ministers hebben derhalve voorgesteld nascholing te organiseren over gezinsondersteuning voor medisch-sociale beroepskrachten, professionals uit de Bijzondere Jeugdzorg en voor leerkrachten.
- Sinds 2006 ondersteunen de Franse Gemeenschap en de Franse Gemeenschapscommissie (COCOF) het nascholingsproject aan de Université catholique de Louvain, getiteld 'Geestelijke gezondheid en sociale context'. Deze vorming heeft tot doel beroepskrachten uit de sector van de geestelijke gezondheidszorg vertrouwd te maken met de referenties en denkwijzen van personen en gezinnen die gevlucht zijn, bestaansonzeker zijn of die risicogedragingen vertonen. Beroepskrachten worden op die manier verondersteld hun wijze van optreden aan te passen.

¹³ Ministerieel besluit van 30 november 2005 houdende de lijst van de gecertificeerde opleidingen van de vakrichtingen van het niveau A, *Belgisch Staatsblad*, 8 december 2005.

¹⁴ Oppericht bij decreet van de Franse Gemeenschap in 2002: Decreet van 11 juli 2002 betreffende de opleiding tijdens de loopbaan in het buitengewoon onderwijs, het gewoon secundair onderwijs en de psycho-medisch-sociale centra en tot oprichting van een instituut voor opleidingen tijdens de loopbaan, *Belgisch Staatsblad*, 31 augustus 2002 (editie 2).

In de Vlaamse Gemeenschap:

- In opdracht van de Vlaamse minister van Welzijn ontwikkelde Samenlevingsopbouw Vlaanderen en het Vlaams Netwerk van verenigingen waar armen het woord nemen een 'participatiekoffer'. Het gaat hier om een methodische ondersteuning van de lokale besturen om iedereen, ook moeilijk bereikbare groepen te laten participeren bij de opmaak van het lokaal sociaal beleidsplan waarin zij vastleggen wat zij de volgende 6 jaar in hun sociaal beleid willen bereiken.
- In het kader van een samenwerkingsverband tussen de Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding (VDAB) en verenigingen waar armen het woord nemen worden vormingen georganiseerd om de armoededeskundigheid van VDAB-consultanten te ontwikkelen. De financiering hiervan gebeurt door de VDAB.

In het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest:

- Binnen het VGC¹⁵-initiatief Lokaal Sociaal beleid te Brussel wordt een onthaalopleiding voor onthaalmedewerkers van de sociale infopunten georganiseerd door de Brusselse Welzijns- en gezondheidsraad in samenwerking met andere diensten zoals de Centra voor algemeen welzijnswerk (CAW) en met het Brussels Platform Armoede vzw.
- De COCOF financiert de jaarlijkse ontmoetings- en vormingscycli georganiseerd door Solidarités Nouvelles Bruxelles vzw over het thema 'gezondheid en recht'. Deze ontmoetingen richten zich vooral naar beroepskrachten werkzaam in de socio-medische sector en naar studenten die deze sector zouden instappen. Doelstelling van deze cycli, waarvan het thema jaarlijks verandert, is beroepskrachten in staat te stellen om kansarme personen bij te staan in het doen gelden van hun rechten in het domein van toegang tot de gezondheidszorg.

Een initiatief op zowel federaal als gemeenschapsniveau, betreft het project 'ervaringsdeskundigen in armoede en sociale uitsluiting'. Hierbij beogen beleidsvoerders dat de ervaringsdeskundigen binnen de verschillende organisaties waarin zij tewerkgesteld zijn, ook meewerken aan de interne vorming en sensibilisering van het personeel met betrekking tot de problematiek van armoede en sociale uitsluiting. Ervaringsdeskundigen werden tewerkgesteld bij Kind en Gezin, VDAB, CAW, in het onderwijs, in diverse federale overheidsdiensten... Het pilootproject ervaringsdeskundigen binnen de federale overheid wordt tegen eind 2007 geëvalueerd. Het is uitkijken hoe hierbij ingegaan wordt op de vraag uit het Verslag 2005 om in de evaluatie ook aandacht te schenken aan dit vormingsaspect.

Aanbevelingen

In het Verslag 2005 werden een aantal aanbevelingen – in de vorm van resoluties – over dit thema geformuleerd. Volgende aanbevelingen willen we graag terug onder de aandacht brengen:

- **Inventariseren van vormingsbehoeften en vastleggen van prioriteiten**, zowel ten aanzien van de basisopleiding als van de nascholing en dit voor de verschillende (toekomstige) beroepskrachten.
- **Inbouwen van meer aandacht voor diversiteit in de basisopleiding**: in de meeste opleidingen is er weinig of geen aandacht voor de leef- en denkwereld van mensen met een zeer diverse achtergrond, met inbegrip van mensen in armoede. Voor beroepskrachten is het dan ook vaak moeilijk om oog te hebben voor de complexe problematiek waarmee mensen in armoede geconfronteerd worden en om de reacties van deze mensen voldoende te begrijpen. Dit heeft gevolgen voor de kwaliteit van de dienstverlening.

¹⁵ VGC staat voor Vlaamse Gemeenschapscommissie.

- **Verzekeren van nascholing:** beroepskrachten die met een verscheidenheid aan mensen in contact komen, vragen om beter uitgerust te zijn om armoede te helpen bestrijden. Omdat armoede vele gezichten vertoont en omdat de wetgeving en de maatregelen snel evolueren, is een regelmatige nascholing vereist om deskundig te blijven en de kwaliteit van de dienstverlening te garanderen.

Tekst gedeeltelijk vertaald uit het Frans